

Vi samarbetar med

Windows 10

Konto

Skapa ett **lokalt** konto (går bara om datorn inte är ansluten till internet vid skapandet)
Inställningar > Konton > Familj...> Lägg till...> Jag har inte...> Lägg till utan... som kan kallas t.ex. 'Admin' med Administratörs behörighet och lösenord.

Skapa ett **lokalt** konto för den som vill låna datorn som kan kallas t.ex. 'Vän' med Begränsad behörighet. Skapa ett **Microsoft konto** för egen användning med Begränsad behörighet.
Det medför risker att surfa med ett konto med Administratörs behörighet, Inställningar > 'Mitt Microsoft-konto'. Om man vill ändra namn på Microsoftkontot. Logga in på webben > Hantera enhet > Ändra visningsnamn. Om man vill byta Microsoft konto till Lokalt konto. Inställningar > Konton > Logga in med ett lokalt konto istället och följ anvisningarna. Efter omstart Inställningar > Konton > E-post och appkonton > markera ditt Microsoft-konto längst ner och välj 'Ta bort'.

Antivirus/Brandvägg

Inställningar > Uppdatering och säkerhet > Windows-säkerhet. Se till att aktivera ett Antivirus program och Brandvägg. Defender duger. Om 'Utpressningstrojanskydd' aktiveras kan man bara ändra i dokument med Microsoft Office. Andra gratis alternativ *Avira Free Antivirus/Security, Avast, AVG, Bitdefender och Kaspersky*. Alternativ brandvägg *Zonealarm Free Firewall*.

Webbläsare

Ändra i inställningar för Webbläsaren så att 3dje parts kakor inte tillåts och att historik och kakor raderas då webbläsaren kopplas ner. Använd gärna läget Privat surf. Ladda ner och prova webbläsarna Firefox, Google Chrome och Opera som alternativ till Microsoft Edge. Undvik att spara lösenord (kan läsas av virus program).

Edge:

3 prickar > Inställningar > Radera webpdata > Radera alltid... På
3 prickar > Inställningar > Avancerade > Cookies Blockera från tredjepart
3 prickar > Inställningar > Avancerade > Hantera lösenord. Visar vad som sparats
3 prickar > Zooma + ger större text,
3 prickar > Fäst den här sidan på Start ger en ikon på Startfältet till visad webbsida

Firefox:

3 streck > Inställningar > Säkerhet > Historik Anpassade..., Tillåt kakor men aldrig 3dje parts kakor, Rensa historik då Firefox stängs av.

Chrome:

3 prickar > Inställningar > Avancerade Inställningar > Sekretess Innehållsinställningar > Cookies Behåll till du stänger, Blockera tredjepart

Opera:

Meny > Inställningar > Kakor Behåll till jag avslutar, Blockera tredjepart

Kontorspaket

Microsoft Office <https://support.microsoft.com/sv-se/office/vad-%C3%A4r-skillnaden-mellan-microsoft-365-och-office-2019-ed447ebf-6060-46f9-9e90-a239bd27eb96> Office365 'online' finns som enklare (duger) gratis version eller som betal version. Office 2019 'offline' finns att få mot en engångsbetalning. Eller ladda gratis ner t.ex. LibreOffice, OpenOffice eller FreeOffice och för epost t.ex. Mozilla Thunderbird.

Windows knapp längst ner till vänster

Vänsterklick växlar mellan äldre typ av skrivbord och senaste typ av skrivbord
Högerklick ger en lista med användbara funktioner.

Äldre typ av skrivbord: Ikonerna kan ändras med att högerklicka ikonerna eller högerklicka i tomt utrymme.

Senaste typ av skrivbord: Utseende gå till Inställningar > Anpassning > Start. Ta bort alla ikoner som finns på startfältet vid leverans. Högerklicka ikon 'Ta bort från Start'. Gå till 'Alla

appar' Högerklicka 'Fäst på Start' de ikoner (=appar) som används ofta. Får då ett mycket enkelt och rent skrivbord. Kan välja olika storlekar på ikoner. Kan skapa ikoner till Edge webbsidor och Mapper. Gör en egen ikon för att nå internetbanken och en ikon för att nå mapp med dokument.

Hjälp

Prova alltid att **högerklicka** för att få upp alternativ. Eller **Sök** (förstoringsglaset) direkt eller via 'Tips'. Eller tryck 'F1' för Hjälp och Supportcenter. Eller Inställningar > Hjälpmedel för syn och hörsel. Hjälp på distans **Sök** 'Snabbhjälp'.

Kortkommandon

Tryck 'F1' knappen och sök 'Kortkommandon' eller 'Tangentbordsgenvägar'.
T.ex. Ctrl+A Markera allt, Ctrl+C Kopiera, Ctrl+V Klistra in, Ctrl+X Klipp ut

Vilken dator hårdvara har jag ?

Sök 'Systeminformation'

Vilket Operativ System (OS) har jag och är det senaste versionen ?

Höger klicka Windows knapp > System > Om. Står det 64bit är det så om inte är det 32bit system. Säkerhets- och bugg-rättningar görs direkt vid behov. Ny funktionalitet 1 gång per år. Senaste Windows 10 21H2 kom i okt 2021. Windows 11 fungerar bara på relativt nya datorer. För äldre datorer kan man ligga kvar på Windows 10. Inställningar > Uppdateringar och säkerhet > Sök efter uppdateringar. Kan få förhandsuppdateringar genom att välja 'Visa valfria uppdateringar'. Vid problem Inställningar > Uppdateringar och säkerhet > Felsök > Windows Update eller <https://www.microsoft.com/sv-se/software-download/windows10> . För att slippa bli störd av uppdateringar Inställningar > Uppdateringar> Ändra aktiva timmar > Spara.

Vilket antivirus program har jag och är det uppdaterat?

Inställningar > Uppdatering Säkerhet > Windows säkerhet > Skydd mot virus

Vilken webbläsare använder jag och är det senaste versionen ?

Starta webbläsaren och skriv www.whatismybrowser.com eller högerklicka på denna webbadress och välj 'Öppna hyperlänk'

Vilken IP adress har jag ?

För extern IP adress gå till www.whatismyip.com . För interna IP adresser logga in på routern. Säkrast med sladd till routern. Öppna webbläsare och skriv webbadress 192.168.0.1 eller 192.168.1.1. Ange det lösenord 'Access key' som står på routern.

Vilken surfhastighet har jag ?

Anslut dator med sladd direkt till modem/router. Gå till www.bredbandskollen.se och klicka på 'Starta mätning'. Om du betalar för mer än du har klaga hos leverantören. Om hastigheten via WiFi är låg prova annan placering av routern. Kanske routern behöver bytas. WiFi tekniken förbättras hela tiden. Senaste standard är 'ax' = WiFi 6. App som t.ex. WiFi Analyzer kan ge detaljerad information om WiFi nät. Anslut till 5Mhz om det går. Ger högre hastighet men kortare räckvidd.

Hur mycket datatrafik har jag använt ?

Inställningar > Nätverk..... > Dataanvändning

Hur mycket minne har jag använt ?

Utforskaren > Den här datorn > Lokal disk visar använt lagrings utrymme. Inställningar > System > Om, visar RAM minne totalt. Aktivitetshanteraren > Prestanda > Minne visar både totalt och använt RAM minne

Fler alternativ till inloggning i Windows 10

Inställningar > Konton > Inloggningsalternativ.

Aktivetetsfältet längst ner

Vad som visas kan ändras. Sök 'Aktivetetsfältet' eller högerklicka i aktivitetetsfältet.

Aktivitetsvy ikonerna 'fyrkanter på varandra' längst ner till vänster.

Visar alla öppnade fönster på ett överskådligt sätt.

Kan ta ner alla fönster utom önskat genom att 'skaka' på önskat fönster i normalläge.

Kan skapa fler alternativa skrivbord med 'Nytt skrivbord' +.

Kan då snabbt växla mellan flera skrivbord med olika innehåll.

Aktivitetsvy ikonerna > högerklicka fönster som skall flyttas till nytt 'virtuellt' skrivbord

Växla mellan 'virtuella' skrivborden med aktivitetsvy ikonerna

Åtgärdscenter 'pratbubblan' längst ner till höger

Ger information om händelser och genvägar till vanliga åtgärder.

Välj vilket program som skall användas för att öppna filer.

Sök 'Standardappar'. Klicka det program man vill ändra. Ändra.

Kan också Standardappar > Välj efter filtyp

T.ex vilket program skall öppna .jpg eller vilket program skall öppna .pdf

Alternativt högerklicka på den fil man vill öppna och välj 'öppna med'

Kopiera det du ser på skärmen

Sök appen 'Klipp och Skiss'. Inställningar (3prickar) sätt PrtScr knappen På. Kan därefter starta

'Klipp och Skiss' med PrtScr knappen. Kan välja mellan Rektangulärt-, Friform-, Fönster- eller

Fullskärms-klipp > Öppna > Kan skriva kommentarer > Spara klipp. Kopiera hel webbsida

genom att trycka CTRL+P och välj 'Microsoft print to PDF'. Med Firefox kan man få en .png fil

av en hel webbsida genom att högerklicka > Ta skärmdump > Hämta > Spara hela sidan. Spela in

både bild och ljud från skärmen med t.ex. *Flashback Express*. I nya Edge högerklicka > Välj

Webbinspelning > Klicka Inspelningsområde > Markera önskat område > Klicka Kopiera

Hitta muspekare med CTRL-knappen

Sök 'musinställningar' > Fler musalternativ > Pekaralternativ > Visa var pekaren är

PDF dokument

Dokument som skall sändas till andra bör helst vara i PDF format. Gå till *Print* och välj

'Microsoft Print to PDF'. Slå ihop PDF dokument med t.ex. *PDFbinder*

<https://code.google.com/archive/p/pdfbinder/> Läs PDF med t.ex. *Acrobat Reader* eller *Foxit*

PDF Reader. Ändra i PDF dokument med t.ex. *Ashampoo PDF Free* www.ashampoo.com ,

www.pdfsam.org eller *Softmaker Freepdf*.

Komprimera mapp

Många dokument som ska sändas som bilaga i epost bör komprimeras till zip fil. Samla det som

ska sändas i en egen mapp. Högerklicka mapp > Skicka till > Komprimerad mapp.

Komprimera och Kryptera mapp eller fil

Vill man göra det man sänder med epost oläsligt för obehöriga så kryptera. Också användbart för

dokument på USB minne om man skulle tappa det. Ladda ner '**7-zip**'. Markera mapp eller

dokument > Lägg till > Ange krypterings lösenord > OK.

Stora bilagor till epost

Lägg det som ska sändas i en molntjänst t.ex. Dropbox. I Dropbox > Högerklicka mapp >

Kopiera dropbox länk. I epost meddelandet Klistra in länk.

Skapa återställningsenhet

Bör göras en gång per år. Anslut ett USB eller SD-minne på minst 32 GB. Sök 'Återställning' och välj 'Skapa en återställningsenhet'. Kryssa i rutan 'Säkerhetskopiera.....' och sedan 'Nästa'. När det är klart (ca 60min) starta datorn på nytt som test. Tryck samtidigt på Start och 'ESC' knappen. Välj F9 'Boot Device Options' och sedan USB enhet. Datorn skall nu starta från återställningsenheten. Välj språk > Stäng av > Ta bort USB minnet. Om inte prova tryck annan knapp under uppstart. Vilken knapp som används för att stoppa i BIOS varierar mellan olika dator tillverkare. Vanligast DEL, ESC, F2, F8, F9, F10, F12. Ändra 'Boot order' så att USB kommer först.

Produktnyckel

Det är bra att ha produktnyckeln för Windows nedskrivnen. Gratisprogrammet 'Produkey' www.nirsoft.net plockar fram produktnyckeln så att det går att installera om Windows om återställningsenheten inte fungerar.

Säkerhetskopiering

Bör göras efter varje dag man skrivit något dokument man inte vill förlora. Använd molntjänst eller anslut ett USB-, SD-minne eller extern hårddisk. Ha inte detta minne anslutet normalt utan endast vid säkerhetskopiering. Inställningar > Uppdatering . > Säkerhetskopiering > Fler alternativ > Säkerhetskopiera nu. En gång per år bör hela mappen Dokument + Epost kopieras och Windows säkerhetskopiering startas om.

Foton som ska leva vidare till nästa generation bör inte vara beroende av ett speciellt program eller företag. Bör vara lagrat så att foton är åtkomliga och läsbara med alla typer av datorer.

Förslag: Lagringsmedia med filstruktur FAT32. Mappar med År > Månad > Händelse.

Hur hitta dokument ?

Sök längst ner till vänster. Skriv dokument namn.

Eller använd Utforskaren. Vid rubrik t.ex. Typ vänsterklicka pil. Välj.

Eller högerklicka och lägg till ny rubrik som kan göra det lättare att söka.

Eller i sökfältet längst till höger skriv t.ex. 'typ:doc filnamn:xxxx innehåll:yyyy'

Eller använd Utforskaren > Visa > Fönster > Förhandsgranska.

Alternativ till Utforskaren är *Files*.

Jämför innehållet i 2 mappar med t.ex. programmet *BS Folder Compare* eller *Synchredible*.

Sök dubletter med t.ex. *Duplicate File Finder* eller *Ccleaner*.

Var hitta program/appar ?

Som Admin Inställningar > Appar och funktioner > Hämta appar Välj Varna. Ladda bara ner program från webbsidor du litar på. Extra försiktighet med gratisprogram. Tacka nej till ALLA erbjudanden under installation av gratisprogram. Programmet *Unchecky* kan hjälpa till med det.. Förslag på bibliotek att ladda ner från *Microsoft Store* www.laddaner.nu www.ninite.com Om man vill göra säkerhets kontroll av nedladdat program www.virustotal.com . Provanvänd osäkra program i en skyddad miljö, så kallad 'sandlåda'.

Ta bort program

Inställningar > Appar > Välj app > Avinstallera

Eller sök 'Kontrollpanelen' > *Program och funktioner*, Högerklicka för att Avinstallera.

Eller starta datorn i 'Felsäkert läge' använd 'Kontrollpanelen'. Eller använd t.ex. *RevoUninstaller*.

Sekretess

Windows 10 och många appar vill veta allt om dig. Onödigt mycket. Det går att stänga av under Inställningar > Sekretess > Aktivitetshistorik. Bra hjälp kan fås av *Ashampoo Antispy*. Ändra i inställningar för Webbläsaren så att historik och kakor raderas då webbläsaren kopplas ner. Prova sökmotorn *DuckDuckGo.com* eller *Startpage.com*. Tor browser. Kryptera epost.

Stoppa reklam m.m.

Inställningar > Sekretess > Allmänt > Låt appar använda annonserings-ID ... Av Chrome > 3 prickar > Inställningar > Avancerat > Inställningar för webbplatsen > Aviseringar, Popup, Annonser. Ta bort ej önskade tillägg i Chrome > 3 prickar > Fler verktyg > Tillägg. Kan behöva hjälp av programmet *Malwarebytes AdwCleaner*.

Säkerhet

Skanna hela datorn med antivirusprogram minst en gång per år. Inget enskilt antivirusprogram hittar allt, skanna gärna med flera. Kontrollera webbadress innan man klickar genom att föra pekaren över där man ska klicka. Klicka först om adressen verkar vara OK. Öppna inte epost som verkar vara skum och framför allt inte länkar eller bifogade filer. Om man ändå vill öppna gör det då i 'Förhandsgranska' fönster eller på mobiltelefonen för den angrips inte så ofta och är mycket lättare att starta om. Ändra lösenordet på routern. Använd aldrig samma lösenord på flera ställen. Håll programmen uppdaterade med t.ex. www.patchmypc.com/home-updater. Skydda arbetsdatorn från alla IoT prylar och barnens datorer genom att låta 'arbetsdatorn' få egen WiFi router med brandvägg.

Snabbare uppstart

Sök 'Aktivitetshanteraren' > Autostart. Inaktivera onödiga program vid uppstart. Avinstallera OneDrive om den inte används. Lagra inte mappar och filer på skrivbordet.

Snabbare dator

Aktivitetshanteraren > Processer. Kontrollera vilka program som använder CPU tid eller mycket Minne. Inaktivera eller avinstallera onödiga bakgrundsprogram. Sök 'Prestandaövervakaren'. Analysera resultatet. Kanske behövs mer RAM minne. Kör antivirus program. Kontrollera WiFi signalstyrka/hastighet. Använd senaste version av router. Sista utväg Återställ Windows.

Vid problem

Prova med Ctrl+Alt+Del Aktivitetshanteraren och stoppa program som låst sig. Starta om dator och router. Eller gå till *Felsäkert läge* genom att hålla ner Shift tangenten och välja Starta om. Eller sök 'Felsök', välj åtgärd. Om datorn inte går att stänga av på vanligt sätt tryck på startknappen tills datorn stänger av och starta igen. Om datorn inte startar helt, stäng då av datorn igen genom att hålla inne startknappen tills den stänger av. Vid tredje försöket öppnas en särskild meny. Startreparation > Felsök. Testa RAM minnet. Sök 'Minnesdiagnostik'. Starta appen. Om Windows varnar för systemfel. Sök 'Kommandotolken'. Kör som administratör. Skriv DISK.exe/Online/cCleanup-image/Restorehealth och tryck Enter. När det är klart skriv sfc/scannow och tryck Enter. Efterföljare till 'Kommandotolken' heter **Powershell** som öppnas via Utforskarens 'Arkiv' meny eller Sök.

Eller Sök 'Administrationsverktyg för Windows' som innehåller många hjälpmedel.

Eller Inställningar > Uppdatering..... > Återställning

Eller starta från Återställningsenhet på USBminne

Eller stoppa i UEFI (efter BIOS) innan Windows går igång genom att trycka 'ESC' under uppstart. Välj F2 'System Diagnostics'. Får då upp en meny med flera alternativa åtgärder.

Det finns många varianter på återställning

- 1 Systemåterställning till en tidigare tidpunkt
- 2 Återställning av Windows utan att röra personliga filer
- 3 Återställning av Windows och rensa personliga filer (Fabriksåterställning)
Kan välja på att hämta Windows lokalt eller från Microsoft. Lokalt får man den version datorn levererades med. Microsoft får man senaste version av Windows.
4. Återställning från tidigare skapad Återsällningsenhet = USB sticka
- 5 Återställning till en kopia av hårddisken om en sådan kopia gjorts tidigare.
- 6 Återställning med hjälp av *Media Creation Tool*

www.malwarebytes.com Hittar och tar bort skadlig programvara

<https://www.piriform.com/ccleaner> Ccleaner städar på datorn
<https://www.piriform.com/recuva> Recuva räddar raderade filer
<https://www.piriform.com/speccy> Speccy ger teknisk information om datorn
<https://lockhunter.com/> Lock Hunter kan låsa upp låsta filer. Eller *Deadlock*.
Passwd Finder hittar lösenord sparade i webbläsaren.

Problem att installera från annat håll än Microsoft Store

Kontrollera Admin Inställningar > Appar och funktioner > Hämta appar Välj 'Varna'.

Problem med Kamera och Mikrofon

Kontrollera Inställningar > Sekretess > Kamera, Mikrofon

Hjälp någon annan

Mellan Windows 10 datorer Sök 'snabbhjälp' Logga in > Nästa > Anteckna säkerhetskod > Ge den till den som behöver hjälp på distans. Denna person går också till 'snabbhjälp' och skriver in koden i 'Kod från assistenten' > Dela skärm. Kan välja mellan 'Ta full kontroll' eller 'Visa skärmen' > Fortsätt > Tillåt. Rita på skärmen för att visa med ikonerna 'Anteckna'. Mellan andra datorer använd t.ex. 'TeamViewer'

Ny dator

Börja med Inställningar > Uppdatering... > Windows Update > Sök efter uppdateringar. Aktivera Antivirusprogram och Brandvägg. Ändra Startfönster Inställningar > Anpassning > Start > Visa Start i helskärmsläge. Rensa Start fönstret och lägg in bara de ikoner som kommer att användas ofta. Gruppera ikonerna under rubriker. Flytta dina filer på gamla datorn till externt minne och nya datorn. Program kan inte flyttas utan måste installeras på nytt. Då behövs aktiveringskoderna. Om de inte är uppskrivna finns programmet *Belarc Advisor* som kan hitta aktiveringskoder för dina program på gamla datorn och *Keyfinder* hittar serienummer. Rensa bort skräpprogram som levereras med nya datorer.

Gamla datorn

Kan få ett nytt liv med Linux som inte kräver lika mycket resurser som Windows. De flesta varianter av Linux finns listade här <http://distrowatch.com/> Välj i första hand LTS (Long-Term Support) varianter. Mer information om Linux och BSD (Berkeley Software Distribution) finns här <https://fossbytes.com/difference-linux-bsd-open-source/> . Några förslag:

Ubuntu Mate	Vanlig variant
Puppy Linux	Kräver extra lite resurser.
Tails	Fokuserad på sekretess.

Det finns också en mini variant av Windows XP för en äldre seg dator. Kan hämtas från www.hirensbootcd.org/download För att skapa boot-bar USB-sticka ladda ner från www.pendrivelinux.com 'Universal-USB-Installer-....' eller <https://rufus.ie/sv/> .

Följande bör göras innan du lämnar gamla datorn vidare till någon annan.

Nollställ Windows 10. Inställningar>Uppdatering....>Återställning

Radera dator från ditt Microsoft-konto. <https://account.microsoft.com/devices/>

Privata filer finns kvar när datorer skrotas eller säljs trots att de upplevs borttagna.

I Windos 10 finns hjälp. Sök 'Återställning' Kom igång > Ta bort allt > Kom igång

För äldre datorer gäller följande.

Ett alternativ: Om datorn skall skrotas ta ut Hårddisken och slå sönder den.

Annat alternativ. Ett flertal program finns till hjälp att radera på riktigt *Secure Eraser*

www.ascomp.de/ , www.killdisk.com , www.eraser.heidi.ie eller www.dban.org eller använd kryptering.

Sten Halvarsson

Diverse:

Förslag på program/appar

Spela upp video,ljud	VLC media player, Foobar 2000
Spela in/redigera ljud	Audacity
Visa bilder	Nomacs
Bildbehandling	Paint.net, Darktable
Videoredigering	Videopad, Shotcut, DaVinci Resolve Free
Ritprogram	Autodesk Sketchbook
Illustration	Inkscape, Scribus
Presentation för webben	Microsoft Sway
Säkerhetskopiering	Paragon Backup&Recovery, MiniTool ShadowMaker
Städning	Auslogics Windows Slimmer

Epostprogram Mozilla Thunderbird

Öppna osäker epost i Förhandsgranska fönster. Gå till Fler längst ner till höger för att Visa källkod. Spar epost i mapp under Lokala mappar och se till att den mappen kommer med vid säkerhetskopiering. Säkerhetskopiera Adressbok Arkiv>Skriv ut ..>Microsoft print to pdf.

Kalkylatorn kan även göra enhetsomvandlingar och mycket mer.

Google Maps kan även visa äldre inspelningar av 'Street View'. Klicka högst upp till vänster på 'Klocka'

Filstrukturer

FAT32(Fungerar överallt), NTFS(Microsoft), HFS+(Apple)

Hemmanätverk (LAN Local Area Network)

Använd nätverkskabel i första hand. Routern har vanligtvis 4 portar. Behövs mer komplettera med en Switch märkt 10/100/1000. Skydda arbetsdatorn från alla IoT prylar och barnens datorer genom att låta 'arbetsdatorn' få egen WiFi router med brandvägg.

Molnlagring

Bl.a. Dropbox, Microsoft Onedrive, Google Drive

Referenser:

Tidningarna *PCförAlla* och *PCtidningen*.

www.seniornet.se/studiematerial/

www.pts.se

www.internetstiftelsen.se och www.internetkunskap.se

www.kjell.com/se/kunskap/hur-funkar-det